

SURXONDARYO MUSIQA MADANIYATINING MILLIY MEROS SIFATIDA SHAKLLANISHI VA ZAMONAVIY TARAQQIYOT TENDENSIYALARI

Fayziyeva Elsianora Muxiddinovna

xaitov.2019@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada Surxondaryo vohasi musiqa madaniyatining milliy madaniy meros sifatida shakllanish jarayonlari, tarixiy taraqqiyot bosqichlari, an'anaviy ijrochilik xususiyatlari hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Hududning boy musiqiy an'analari, xalq og'zaki ijodi, baxshichilik va dostonchilik san'ati, marosim qo'shiqlari, milliy cholg'u ijrochiligi hamda folklor maktablarining madaniy meros tizimidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani saqlash, ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash va avlodlararo madaniy davomiylikni ta'minlashdagi ahamiyati o'rganiladi. Maqolada globallashuv, raqamli texnologiyalar, madaniy turizm va zamonaviy musiqa ta'limining an'anaviy musiqiy meros rivojiga ta'siri hamda uni asrab-avaylashning istiqbolli yo'nalishlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Surxondaryo vohasi, musiqa madaniyati, milliy meros, nomoddiy madaniy meros, an'anaviy musiqa, baxshichilik, dostonchilik, Boysun folklori, milliy cholg'ular, madaniy identifikatsiya, globallashuv, raqamlashtirish, madaniy turizm, zamonaviy taraqqiyot.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются процессы формирования музыкальной культуры Сурхандарьинского региона как национального культурного наследия, основные этапы её исторического развития, особенности традиционного исполнительского искусства и современные тенденции развития. Анализируется роль народного музыкального творчества, искусства бахши, эпического сказительства, обрядовых песен, национальных музыкальных инструментов и фольклорных традиций в системе культурного наследия. Особое внимание уделяется значению музыкальной культуры региона в сохранении исторической памяти, национальной идентичности, духовных ценностей и межпоколенческой преемственности. Кроме того, исследуется влияние глобализации, цифровых технологий, культурного туризма и современного музыкального образования на сохранение и развитие традиционного музыкального наследия Сурхандарьинского региона.

Ключевые слова: Сурхандарьинский регион, музыкальная культура, национальное наследие, нематериальное культурное наследие, традиционная музыка, искусство бахши, эпическое сказительство, фольклор Байсуна, национальные музыкальные инструменты, культурная идентичность, глобализация, цифровизация, культурный туризм.

ABSTRACT: This article examines the formation of the musical culture of the Surkhandarya region as a component of national cultural heritage, its historical development, distinctive traditional performance practices, and contemporary development trends. The study analyzes the role of folk music, bakhshi art, epic storytelling, ceremonial songs, traditional musical instruments, and regional folklore traditions in preserving cultural heritage. Particular attention is given to the significance of Surkhandarya's musical culture in maintaining historical memory, national identity, spiritual values, and intergenerational cultural continuity. Furthermore, the article explores the influence of globalization, digital technologies, cultural tourism, and modern music education on the preservation and transformation of traditional musical practices. The study identifies key opportunities and challenges associated with safeguarding regional musical heritage and ensuring its sustainable development in contemporary society.

Keywords: Surkhandarya region, musical culture, national heritage, intangible cultural heritage, traditional music, bakhshi art, epic storytelling, Boysun folklore, traditional musical instruments, cultural identity, globalization, digitalization, cultural tourism.

KIRISH

O'zbekiston xalqining ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida shakllangan boy madaniy merosi milliy o'zlikni anglash, ma'naviy qadriyatlarni saqlash va avlodlararo madaniy davomiylikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu merosning ajralmas tarkibiy qismlaridan biri musiqa madaniyati bo'lib, u xalqning tarixiy xotirasi, ijtimoiy hayoti, estetik qarashlari, urf-odatlari va dunyoqarashini o'zida mujassamlashtiradi. O'zbek milliy musiqa san'ati tarixiy taraqqiyot jarayonida turli hududiy an'analar, mahalliy ijrochilik maktablari va musiqiy janrlarning o'zaro ta'siri asosida rivojlangan. Ana shunday o'ziga xos musiqiy-madaniy makonlardan biri Surxondaryo vohasi hisoblanadi. Surxondaryo vohasi O'zbekistonning janubiy qismida joylashgan bo'lib, qadimdan Markaziy Osiyoning muhim tarixiy, etnomadaniy va madaniyatlararo aloqalar hududlaridan biri sifatida shakllangan. Vohaning geografik joylashuvi, tabiiy sharoiti, aholining turmush tarzi va tarixiy taraqqiyot xususiyatlari mahalliy musiqa madaniyatining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Xususan, hududda xalq og'zaki ijodi, baxshichilik va dostonchilik, marosim qo'shiqlari, milliy cholg'u ijrochiligi hamda folklor an'analari avloddan avlodga yetkazilib, o'ziga xos musiqiy meros tizimini yuzaga keltirgan. Surxondaryo musiqa madaniyatining muhim xususiyatlaridan biri uning xalqning kundalik turmushi, oilaviy munosabatlari, mehnat faoliyati va marosimlari bilan uzviy bog'liqligidir. Mahalliy xalq qo'shiqlari, alla, yor-yor, lapar, mavsumiy aytimlar va dostonlar aholining ma'naviy ehtiyojlarini qondirish bilan birga, milliy qadriyatlar va tarixiy xotirani saqlash vazifasini ham bajargan. Ayniqsa, baxshichilik san'ati xalqning epik tafakkuri, qahramonlik tasavvurlari va axloqiy qarashlarini badiiy ifodalovchi muhim ijodiy yo'nalish sifatida alohida o'rin egallaydi.

Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatidagi ahamiyatini belgilovchi yana bir muhim jihat uning hududiy o'ziga xosligidir. Boysun folklor an'analari, Sherobod baxshichilik maktabi, mahalliy marosim qo'shiqlari va an'anaviy cholg'u ijrochiligi vohaning madaniy qiyofasini shakllantiruvchi asosiy omillar hisoblanadi. Ushbu an'alar xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy munosabatlari va badiiy tafakkurini ifodalash bilan birga, o'zbek milliy musiqa madaniyatining hududiy xilma-xilligini ham namoyon etadi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy madaniy merosni asrab-avaylash, xalq ijodiyotini rivojlantirish va an'anaviy san'at turlarini xalqaro miqyosda targ'ib qilishga e'tibor kuchaydi. Xususan, Boysun madaniy makonining UNESCO tomonidan e'tirof etilishi, Termiz shahrida Xalqaro baxshichilik san'ati festivalining tashkil etilishi hamda baxshichilik san'atining Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro'yxatiga kiritilishi Surxondaryo musiqa madaniyatining xalqaro madaniy jarayonlardagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qildi. Shu bilan birga, bugungi globallashuv sharoitida an'anaviy musiqa madaniyatining rivojlanishi yangi imkoniyatlar va muammolar bilan tavsiflanmoqda. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli media, ommaviy madaniyat, madaniy turizm va musiqa ta'limining rivojlanishi milliy musiqiy merosni saqlash hamda ommalashtirishning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Biroq an'anaviy ijro uslublarning o'zgarishi, ayrim folklor namunalarining kundalik hayotdan chekinishi va yosh avlodning musiqiy dididagi yangilanishlar mahalliy musiqiy merosning tarixiy xususiyatlarini saqlash masalasini yanada dolzarblashtirmoqda. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatida shakllanish jarayonlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning tarixiy-madaniy xususiyatlarini aniqlash, zamonaviy taraqqiyot tendensiyalarini baholash hamda an'anaviy musiqiy merosni saqlash va rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlarini asoslashdan iborat. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, madaniyatshunoslik, etnografik va musiqashunoslik tahlili usullaridan foydalanish nazarda tutiladi. Ushbu yondashuvlar orqali Surxondaryo musiqa madaniyatining tarixiy taraqqiyoti, mahalliy ijrochilik an'analari, nomoddiy madaniy meros sifatidagi ahamiyati va zamonaviy madaniy jarayonlar bilan o'zaro munosabatlari kompleks ravishda o'rganiladi.

Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatida shakllanishining tarixiy asoslari

Surxondaryo vohasi musiqa madaniyatining milliy meros sifatida shakllanishi uzoq davom etgan tarixiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarning natijasidir. Hududda qadimdan mavjud bo'lgan xalq og'zaki ijodi, marosimlar, jamoaviy bayramlar va an'anaviy ijrochilik shakllari musiqiy madaniyatning rivojlanishi uchun muhim zamin yaratgan. Musiqa xalqning kundalik turmushi bilan uzviy bog'liq holda shakllanib, avlodlararo tajriba va ma'naviy qadriyatlarni yetkazish vositasiga aylangan. Surxondaryo hududining qadimgi Baqtriya madaniy makoniga mansubligi uning tarixiy-madaniy rivojlanishini o'rganishda alohida ahamiyatga ega. Dalvarzintepa, Kampirtepa, Fayoztepa va boshqa arxeologik yodgorliklar hududda qadimdan rivojlangan shaharsozlik, hunarmandchilik, diniy va badiiy madaniyat mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Ushbu tarixiy muhit musiqiy madaniyatning shakllanishini o'rganish uchun umumiy kontekst yaratadi. Biroq qadimgi davr musiqiy an'analari bilan bugungi folklor shakllari o'rtasidagi bevosita davomiylilikni aniqlash maxsus arxeologik, etnografik va musiqashunoslik dalillarini talab qiladi. Vohaning geografik joylashuvi va tabiiy sharoiti ham mahalliy musiqa madaniyatining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan. Tog'li hududlarda chorvachilik, tekislik va sug'oriladigan yerlarda dehqonchilikning rivojlanishi mehnat qo'shiqlari, mavsumiy marosimlar va jamoaviy bayramlar bilan bog'liq musiqiy an'analarning shakllanishiga sharoit yaratgan. Musiqiy merosning shakllanishida oilaviy va jamoaviy muhit muhim o'rin egallagan. Alla, yor-yor, lapar, mavsumiy aytimlar va boshqa folklor namunalari xalqning turmush tarzi, ijtimoiy munosabatlari hamda ma'naviy qarashlarini ifodalagan. Ushbu janrlarning asosiy xususiyati ularning muayyan marosim, voqea yoki ijtimoiy vaziyat bilan bog'liq holda ijro etilishidir. Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatidagi ahamiyati uning tarixiy davomiyligi, mahalliy ijrochilik uslublari va xalqning madaniy xotirasini saqlashdagi vazifasi bilan belgilanadi. Mazkur musiqiy an'alar faqat badiiy ijod mahsuli emas, balki xalqning ijtimoiy tajribasi, qadriyatlari va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim tarixiy-madaniy manba hisoblanadi.

Surxondaryo musiqa madaniyatida baxshichilik va dostonchilik an'alarining o'рни

Surxondaryo vohasining an'anaviy musiqa madaniyatida baxshichilik va dostonchilik san'ati alohida o'rin tutadi. Ushbu san'at turi xalqning epik tafakkuri, tarixiy xotirasi va musiqiy-badiiy dunyoqarashini o'zida mujassam etgan murakkab madaniy hodisa hisoblanadi. Baxshichilik san'ati musiqiy ijro, she'riy matn, og'zaki hikoyachilik va badiiy talqinning uyg'unlashuvi asosida shakllangan. Surxondaryo hududida Sherobod baxshichilik maktabi

o'ziga xos ijrochilik an'analari bilan ajralib turadi. Ushbu maktab Janubiy O'zbekiston dostonchilik madaniyatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, do'mbira jo'rligida doston kuylash, an'anaviy ichki ovoz uslubidan foydalanish va epik asarlarni musiqiy-poetik talqin etish xususiyatlari bilan tavsiflanadi. Baxshichilik san'atining asosiy xususiyatlaridan biri ijro jarayonida so'z va musiqa o'zaro uyg'unlashuvdir. Baxshi doston mazmunini yetkazishda ovoz tembi, ritm, ohang va ijro sur'atidan foydalanadi. Musiqiy ifoda vositalari asardagi voqealarning dramatik rivojlanishi, qahramonlarning ruhiy holati va badiiy mazmunini ochib berishga xizmat qiladi. Surxondaryo baxshichilik an'alarida "Alpomish", "Go'ro'g'li" turkumidagi dostonlar hamda boshqa xalq epik asarlari muhim o'rin tutadi. Ularda mardlik, vatanparvarlik, adolat, sadoqat, do'stlik va insoniylik kabi qadriyatlar badiiy ifodasini topgan. Baxshichilik san'atining milliy meros sifatidagi ahamiyati uning ustoz-shogird an'analari orqali davom ettirilishida ham namoyon bo'ladi. Ushbu tizimda yosh ijrochilar tajribali baxshilardan doston matnlarini, do'mbira chalish usullarini, musiqiy ohanglarni va ijrochilik mahoratini o'rganadilar. Shuningdek, baxshichilik san'ati xalqning og'zaki tarixini, mahalliy sheva xususiyatlarini va poetik tafakkurini saqlashda muhim vazifani bajaradi. Shu jihatdan uning madaniy ahamiyati musiqiy ijrochilik doirasidan chiqib, tarix, adabiyot, tilshunoslik va etnografiya sohalari bilan ham chambarchas bog'lanadi.

Boysun folklor an'alarining milliy musiqa merosidagi ahamiyati

Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatida shakllanishida Boysun folklor an'analari alohida ahamiyatga ega. Boysun hududi o'zining qadimiy urf-odatlarini, xalq qo'shiqlari, marosimlari, raqslari va og'zaki ijod namunalari bilan ajralib turadi. Boysun madaniy makoni xalqning turmush tarzi, tarixiy xotirasi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirgan noyob madaniy hududlardan biri hisoblanadi. Ushbu hududda saqlanib kelayotgan folklor an'analari milliy musiqa madaniyatining tarixiy davomiyligini o'rganishda muhim manba vazifasini bajaradi. Boysun folklorining o'ziga xosligi shundaki, unda musiqiy ijro, raqs, marosim, xalq og'zaki ijodi va an'anaviy turmush madaniyati o'zaro uyg'unlashgan. Xalq qo'shiqlari va marosim aytimlari muayyan ijtimoiy vaziyatlarda ijro etilib, jamoaviy birdamlikni mustahkamlash, oilaviy qadriyatlarni davom ettirish va tarixiy an'analarni saqlashga xizmat qiladi. Boysun madaniy makonining xalqaro e'tirofi ushbu merosning ahamiyatini yanada oshirdi. 2001-yilda UNESCO tomonidan Boysun madaniy makoni insoniyat og'zaki va nomoddiy merosi durdonasi sifatida e'lon qilindi. 2008-yilda esa Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro'yxatiga kiritildi. Mazkur e'tirof Boysun folklor an'alarini xalqaro miqyosda targ'ib qilish, ilmiy tadqiq etish va muhofaza qilish uchun muhim imkoniyatlar yaratdi. Boysun folklor merosini saqlashda uning tabiiy ijro muhitini asrab-avaylash alohida ahamiyatga ega. Chunki xalq qo'shiqlari va marosim aytimlari faqat sahna

ijrosi sifatida emas, balki muayyan urf-odatlar, oilaviy marosimlar va jamoaviy munosabatlar bilan bog'liq holda yashab keladi. Shu sababli Boysun folklorini tadqiq etishda musiqiy asarlarning ohang tuzilishi, ritmik xususiyatlari va poetik mazmuni bilan bir qatorda, ularning ijro muhiti, ijtimoiy vazifasi va avlodlararo uzatilish mexanizmlarini ham o'rganish zarur.

Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatidagi asosiy tarkibiy qismlari

Surxondaryo musiqa madaniyati turli janrlar, ijrochilik uslublari va marosim an'analarini o'z ichiga olgan yaxlit madaniy tizimdir. Uning asosiy tarkibiy qismlarini baxshichilik, dostonchilik, xalq qo'shiqlari, marosim musiqasi, milliy cholg'u ijrochiligi va folklor an'analari tashkil etadi. Ushbu yo'nalishlarning har biri o'ziga xos badiiy xususiyatlarga ega bo'lsa-da, ular umumiy tarixiy-madaniy muhitda shakllanganligi sababli o'zaro chambarchas bog'liqdir.

Surxondaryo musiqa madaniyatining milliy meros sifatidagi tarkibiy qismlari

Musiqiy meros yo'nalishlari	Asosiy xususiyatlari	Milliy-madaniy ahamiyati
Baxshichilik san'ati	Do'mbira jo'rligida epik asarlarni ijro etish	Tarixiy xotira va milliy qadriyatlarni saqlash
Dostonchilik	Qahramonlik, ishqiy-romantik va ijtimoiy mavzulardagi epik asarlar	Ma'naviy-axloqiy tarbiya va epik tafakkurni rivojlantirish
Xalq qo'shiqlari	Lirik, mehnat va turmush mavzularining musiqiy ifodasi	Xalqning his-tuyg'ulari va dunyoqarashini aks ettirish
Marosim musiqasi	Yor-yor, alla, mavsumiy va oilaviy marosim aytimlari	Urf-odatlar va oilaviy qadriyatlarni davom ettirish
Milliy cholg'u ijrochiligi	Do'mbira, dutor, doira, surnay va boshqa cholg'ular ijrosi	An'anaviy musiqiy bilim va ko'nikmalarni saqlash
Boysun folklori	Musika, raqs, marosim va xalq og'zaki ijodining uyg'unligi	Hududiy madaniy o'ziga xoslik va jamoaviy xotirani saqlash

Jadval ma'lumotlari Surxondaryo musiqa madaniyatining ko'p tarkibli va o'zaro bog'liq tizim ekanligini ko'rsatadi. Ushbu meros shakllarining umumiy xususiyati xalqning tarixiy tajribasi, ma'naviy qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarini musiqiy-badiiy vositalar orqali ifodalashidir. Ayniqsa, baxshichilik va dostonchilik tarixiy xotirani saqlashda, marosim qo'shiqlari esa oilaviy va jamoaviy an'analarni davom ettirishda muhim o'rin tutadi. Milliy

cholg'u ijrochiligi va folklor an'analari ushbu madaniy tizimning badiiy-estetik imkoniyatlarini boyitadi.

Globallashuv sharoitida Surxondaryo musiqa madaniyatining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari

XXI asrda globallashuv, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va madaniyatlararo aloqalarning kengayishi milliy musiqa madaniyatining taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayon Surxondaryo vohasining an'anaviy musiqiy merosida ham yangi imkoniyatlar va muammolarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy taraqqiyotning muhim tendensiyalaridan biri an'anaviy musiqa namunalarining raqamli axborot vositalari orqali keng tarqalishidir. Internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar, elektron arxivlar va raqamli audio-video texnologiyalar xalq qo'shiqlari, dostonlar va cholg'u kuylarini saqlash hamda ommalashtirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Raqamlashtirish jarayoni musiqiy merosning uzoq muddatli saqlanishini ta'minlash bilan birga, uni ilmiy tadqiq etish uchun ham yangi imkoniyatlar yaratadi. Jumladan, baxshilar ijrosidagi dostonlarni audio va video shaklida yozib olish, turli ijro variantlarini qiyoslash, musiqiy ohanglarning xususiyatlarini tahlil qilish va elektron ma'lumotlar bazalarini shakllantirish mumkin. Biroq raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ayrim muammolarni ham yuzaga keltiradi. Xususan, musiqiy asarlarning qisqartirilgan shaklda tarqatilishi, ularning asl ijro muhitidan ajratilishi va zamonaviy musiqiy ishlovlar asosida o'zgartirilishi an'anaviy uslublarning ayrim xususiyatlari yo'qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Yana bir muhim tendensiya an'anaviy musiqa san'atining zamonaviy sahna ijrochiligi bilan uyg'unlashuvidir. Xalq qo'shiqlari va folklor namunalari zamonaviy cholg'ular, yangi aranjirovkalar hamda sahna texnologiyalari asosida qayta talqin qilinmoqda. Bunday jarayon musiqiy merosning yoshlar orasida ommalashuviga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, an'anaviy musiqiy merosni zamonaviylashtirish jarayonida uning tarixiy-badiiy xususiyatlarini saqlash muhimdir. Chunki milliy musiqa madaniyatining o'ziga xosligi faqat musiqiy ohanglarda emas, balki ijro uslubi, poetik mazmun, marosimiy vazifa va ijtimoiy muhit bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Madaniy turizm va xalqaro festivallarning musiqa merosini rivojlantirishdagi o'rni

Surxondaryo musiqa madaniyatining zamonaviy taraqqiyotida madaniy turizm va xalqaro festivallar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunday tadbirlar mahalliy musiqiy an'analarni keng jamoatchilikka tanishtirish, ijrochilar o'rtasida tajriba almashish va hududning madaniy salohiyatini namoyon etish imkonini beradi. Xususan, 2019-yilda Termiz shahrida birinchi Xalqaro baxshichilik san'ati festivalining o'tkazilishi Surxondaryo musiqa madaniyati tarixida

muhim voqea bo'ldi. Ushbu festival baxshichilik san'atining xalqaro miqyosda targ'ib etilishi va turli mamlakatlarning epik ijrochilik an'analari o'rtasida madaniy muloqotning rivojlanishiga xizmat qildi. 2021-yilda baxshichilik san'atining UNESCO Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro'yxatiga kiritilishi ushbu san'atning xalqaro e'tirofini yanada mustahkamladi. Madaniy turizmning rivojlanishi mahalliy folklor jamoalari, baxshilar, cholg'u ijrochilari va hunarmandlar faoliyatiga yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin. Xususan, an'anaviy musiqiy dasturlar, folklor festivallari, ustoz-shogird uchrashuvlari va mahalliy madaniy tadbirlar orqali hududning tarixiy-madaniy merosini keng targ'ib qilish imkoniyati mavjud. Biroq madaniy turizmning rivojlanishi bilan bir qatorda, an'anaviy san'atning tijoratlashuvi va sahna talablariga haddan tashqari moslashtirilishi xavfini ham hisobga olish zarur. Shu sababli musiqiy merosni turizm orqali targ'ib qilishda mahalliy ijrochilarning manfaatlari, an'anaviy ijro me'yorlari va madaniy qadriyatlarning asl mazmunini saqlashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Surxondaryo musiqa madaniyatini saqlashda ta'lim tizimi va ustoz-shogird an'alarining ahamiyati

Milliy musiqa madaniyatining tarixiy davomiyligini ta'minlashda ta'lim tizimi va ustoz-shogird an'analari muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, Surxondaryo vohasining baxshichilik, dostonchilik, xalq qo'shiqlari va milliy cholg'u ijrochiligiga oid merosini yosh avlodga yetkazish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. An'anaviy musiqa san'atida ustoz-shogird tizimi ijrochilik bilimlarini bevosita amaliy tajriba orqali o'rgatishga asoslanadi. Mazkur jarayonda shogird nafaqat musiqiy asarlarni ijro etishni, balki ularning tarixiy mazmunini, badiiy xususiyatlarini va ijro madaniyatini ham o'zlashtiradi. Zamonaviy musiqa ta'limida ushbu an'analarni nazariy bilimlar bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Musiqa va san'at maktablari, oliy ta'lim muassasalari hamda madaniyat markazlarida mahalliy musiqiy merosga oid maxsus mashg'ulotlar, mahorat darslari va ijodiy uchrashuvlarni tashkil etish yoshlarning milliy musiqa san'atiga bo'lgan qiziqishini oshirishi mumkin. Bundan tashqari, mahalliy baxshilar va folklor ijrochilarining ijodiy tajribasini ilmiy jihatdan hujjatlashtirish, ularning repertuarini yozib olish va o'quv-uslubiy materiallar yaratish zarur. Bunday faoliyat musiqiy merosning faqat og'zaki shaklda saqlanishiga bog'liq xavflarni kamaytiradi. Ta'lim tizimida Surxondaryo musiqa madaniyatining hududiy xususiyatlarini o'rganish milliy madaniyatga hurmat, tarixiy xotiraga sadoqat va badiiy-estetik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Surxondaryo musiqa madaniyatining istiqboldagi taraqqiyot yo'nalishlari

Surxondaryo musiqa madaniyatining kelajakdagi rivojlanishi uning tarixiy ildizlarini saqlash, an'anaviy ijrochilik maktablarini qo'llab-quvvatlash va zamonaviy madaniy jarayonlar bilan uyg'unlashtirishga bog'liqdir. Musiqiy merosni asrab-avaylashda, avvalo, mahalliy folklor namunalarini tizimli ravishda o'rganish, ularning ijro variantlarini qayd etish va ilmiy tasniflash muhimdir. Ayniqsa, Boysun, Sherobod, Denov, Sariosiyo va boshqa hududlardagi xalq qo'shiqlari, marosim aytimlari va cholg'u ijrochiligi namunalarini qiyosiy tadqiq etish voqea musiqa madaniyatining hududiy xilma-xilligini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, musiqiy merosni saqlashda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish istiqbolli yo'nalishlardan biridir. Audio va video arxivlar, elektron kataloglar, raqamli kutubxonalar hamda ilmiy ma'lumotlar bazalarini yaratish an'anaviy musiqiy merosning uzoq muddatli saqlanishiga xizmat qiladi. Surxondaryo musiqa madaniyatining zamonaviy rivojlanishida xalqaro ilmiy hamkorlik, folklor festivallari va madaniy almashinuv dasturlari ham muhim o'rin tutishi mumkin. Bunday hamkorlik mahalliy musiqiy an'analarni xalqaro ilmiy muhitda o'rganish, qiyosiy tadqiqotlar olib borish va yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirish imkonini beradi.

Surxondaryo musiqa madaniyatining zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari va istiqbolli yo'nalishlari

Taraqqiyot yo'nalishi	Mavjud imkoniyatlar	Kutiladigan natijalar
Raqamlashtirish	Audio-video arxivlar va elektron kataloglar yaratish	Musiqiy merosni uzoq muddat saqlash
Musiqa ta'limi	Ustoz-shogird an'alarini zamonaviy ta'lim bilan uyg'unlashtirish	Yosh ijrochilarni tayyorlash
Madaniy turizm	Folklor festivallari va an'anaviy ijro dasturlarini rivojlantirish	Hududiy musiqiy merosni targ'ib qilish
Ilmiy tadqiqotlar	Mahalliy musiqiy an'analarni tarixiy-qiyosiy o'rganish	Yangi ilmiy ma'lumotlar va tasniflarni shakllantirish
Xalqaro hamkorlik	Madaniy almashinuv va qo'shma tadqiqotlar	Milliy musiqiy merosning xalqaro tanilishini kengaytirish
Madaniy meros muhofazasi	An'anaviy ijro muhitini va mahalliy ijrochilar faoliyatini qo'llab-quvvatlash	Madaniy davomiylilikni mustahkamlash

Jadvalda aks ettirilgan yo'nalishlar Surxondaryo musiqa madaniyatining zamonaviy taraqqiyotida kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Musiqiy merosni saqlash faqat tarixiy namunalarni qayd etish bilan cheklanmasdan, ularning tabiiy ijro muhitini qo'llab-quvvatlash, yosh avlodga o'rgatish va zamonaviy madaniy hayotda davom etishini ta'minlashni ham nazarda tutadi. Shu jihatdan Surxondaryo musiqa madaniyatining istiqboldagi rivojlanishi an'anaviylik va innovatsion yondashuvlarning o'zaro uyg'unligiga asoslanishi maqsadga muvofiqdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Surxondaryo musiqa madaniyati o'zining ko'p asrlik tarixiy ildizlari, boy folklor an'analari, baxshichilik va dostonchilik maktablari hamda milliy cholg'u ijrochiligi bilan o'zbek xalqining nomoddiy madaniy merosida alohida o'rin egallaydi. Ayniqsa, Sherobod baxshichilik maktabi va Boysun folklor an'analari voha musiqa madaniyatining milliy o'ziga xosligini belgilovchi muhim omillar hisoblanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida ushbu merosni ilmiy o'rganish, raqamlashtirish, ta'lim tizimiga integratsiya qilish va xalqaro miqyosda targ'ib etish uning tarixiy davomiyligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois Surxondaryo musiqa madaniyatini milliy meros sifatida asrab-avaylash va zamonaviy taraqqiyot jarayonlari bilan uyg'unlashtirish madaniy siyosat hamda ilmiy tadqiqotlarning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirzayev T. Xalq baxshilarining epik repertuari. – Toshkent: Fan, 1979. – 152 b.
2. Mirzayev T. "Alpomish" dostonining o'zbek variantlari. – Toshkent: Fan, 1968. – 168 b.
3. Saidov M. O'zbek dostonlarida badiiy mahorat. – Toshkent: Fan, 1969. – 264 b.
4. Sarimsoqov B. O'zbek marosim folklori. – Toshkent: Fan, 1986. – 213 b.
5. Eshonqul J. Folklor: obraz va talqin. – Qarshi: Nasaf, 1999. – 176 b.
6. Turdimov Sh. "Go'ro'g'li" dostoni genezisi va tadrijiy bosqichlari. – Toshkent: Fan, 2011. – 220 b.
7. Turdimov Sh. Etnos va epos. – Toshkent: O'zbekiston, 2011. – 120 b.

8. Jabborov A., Begmatov S., Azamova M. O'zbek musiqasi tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 216 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-noyabrdagi PQ–3990-sonli “Xalqaro baxshichilik san’ati festivalini o‘tkazish to‘g‘risida”gi qarori.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-maydagi PQ–4320-sonli “Baxshichilik san’atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
11. UNESCO. Cultural Space of Boysun. – Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro‘yxati, 2008.
12. UNESCO. Bakhshi Art. – Insoniyat nomoddiy madaniy merosi representativ ro‘yxati, 2021.